

AZ ERDŐ ÜDÜLÉSI ÉS KÖZJÓLÉTI ÉRTÉKEI AZ ALFÖLDÖN

*Barátossy Gábor**

Az erdő, mint a természetes emberi környezet egyik legfontosabb eleme, önmagában is minden különösebb fejlesztés és beavatkozás nélkül is, igen sok üdülési és közjóléti értéket hordoz.

Ezeket az értékeket azonban tudatos emberi beavatkozással, fejlesztéssel szükséges fokozni azért, hogy a társadalmi igényeknek, elvárásoknak mind jobban eleget lehessen tenni.

A pihenőerdők, sétaerdők, kirándulóerdők (összefoglalva a parkerdők) nem véletlen, ritka jelenségként, hanem előrelátó, céltudatos munka eredményeként jelentek meg az elmúlt évtizedekben Magyarországon és így az Alföldön is. Az üdülőerdő, parkerdőgazdálkodás területén a siker titka az, hogy ezeket a létesítményeket mindig a valós társadalmi igényekre kell építeni, amely elsősorban a városba szorult emberek természet utáni vágyódásából és az ember szép környezet utáni vágyából adódik. Ennek megfelelően a parkerdők, üdülőerdők leginkább a lakott területek közelében, környékén alakultak ki. Így a városok, települések környékén lévő legalkalmasabb erdők, leglátogatottabb erdőrészek kerültek feltárásra, berendezésre, parkerdővé alakításra. A parkerdők az Alföldön is, mint szerte az országban a nagyközönség számára létesültek. Céljuk, hogy minél többen éljenek a szabad természeti környezetben való felüdülés, sport, játék és pihenés lehetőségeivel. Ha a parkerdőkről és az erdők közjóléti funkciójáról beszélünk, itt - alföldi, és magyarországi viszonylatban - nem tehetjük meg azt, hogy ezzel kapcsolatban ne említsük meg a hazai parkerdőfejlesztések atyjának, a tavaly elhunyt Mészöly Győző erdőmérnök kollégánknak a nevét és munkásságát.

Mészöly Győző 1963-tól tizenkilenc éven át irányította főhatósági szinten országosan az erdőtelepítéseket és a közjóléti erdőgazdálkodási fejlesztéseket. Működése külön korszakként jellemezhető az alföldi és a magyar erdőgazdálkodásban. Munkássága során mindig töretlen folytatója volt a Kaán Károlyi célkitűzések megvalósításának. Irányításával országosan közel 200 ezer ha új erdő és fásítás jött létre - zömében az Alföldön. Szürke eminenciásként végzett rendkívül széleskörű elméleti és gyakorlati munkássága nyomán ezzel egyidőben alakult ki a parkerdők egységes rendszere szerte az országban és itt az alföldi térségben is. Az ő elgon-

* *Barátossy Gábor főtitkár, Országos Erdészeti Egyesület, Budapest.*

dolása szerint készültek 1967-től az ország egészét és az Alföldet is átfogó, csaknem minden jelentősebb város területére kidolgozott erdészeti, környezetvédelmi illetve környezettefejlesztési erdőállományfejlesztési tervek. Ezzel közel 75.000 ha parkerdő, üdülőerdő került kialakításra. Munkássága során európai színvonalra emelte hazánkban az üdülőerdő-gazdálkodást. Az Alföldön számtalan közjóléti objektum dícséri sokoldalú szakmai felkészültségét, kiváló mérnöki tervező és szervezőképességét. A debreceni Erdőpuszták, a Fűrészkereskedő Bankon, a kecskeméti Arborétum, kilátó Bugacon és Kecskeméten és hosszasan lehetne még sorolni a létesítményeket, melyek létrehozásában aktívan közreműködött.

A tegnapi és a mai nap során már sok minden elhangzott az alföldi erdőkről. Anélkül, hogy különösebben ismétlésekbe bocsátkoznék, szeretnék kiindulási alapként néhány szót szólni az Alföld erdőszültségi viszonyairól és erdeinek közjóléti szerepéről, összehasonlítva azokat az országos helyzetképpel.

A hat kimondottan alföldi megye (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok megye, nem számítva ide más megyék pl. Pest megye alföldi területeit) közigazgatási területe az ország területének mintegy 40 %-át teszi ki. Az ezen lévő erdőterület azonban az ország erdeinek csak 20 %-át adja. Ebből következik, hogy az Alföld erdőszültsége csak az országos átlag (18 %) felét, 9 %-ot tesz ki. Fakészlet vonatkozásában még rosszabb a helyzet, hiszen a 20 %-nyi erdőterületen csak az élőfakészlet 12 %-a található meg. Mindezt csak azért mondtam el, hogy ezzel a néhány számmal is rámutassak az alföldi erdő rendkívül fontos környezeti jelentőségére.

Sajnos nemcsak az erdők, hanem a közjóléti üdülőerdei objektumok területén is rosszabb a helyzet az országos átlagnál. Az ország mintegy 180 fontosabb közjóléti üdülőerdei centruma, létesítménye közül csak 26 jelentősebb, azaz 14 % található az Alföldön. Tehát megállapíthatjuk, hogy nemcsak az Alföld erdei szegényesebbek az országos átlagnál, hanem közjóléti és üdülőerdei kiépítettsége is elmarad a kívánatostól és a lehetségestől. Ezért fontos, hogy a meglévő erdőket minél jobban kiépítsük, feltárjuk közjóléti szempontból. Az alföldi erdők üdülési és közjóléti értékeit vizsgálva az egyszerűség kedvéért önkényesen két nagyobb tájegységre bonthatjuk az Alföldet, a Dél-Alföldre és az Észak-Alföldre.

A Dél-Alföldhöz tartozik Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye. Ezek közül Bács-Kiskun a legfásodottabb, kerekítve 16 %, Csongrád 6 %, míg Békés alig 4 %-os erdőszültségével a legfátlanabb.

Itt a nagyüzemi mezőgazdasági táblák, a kisebb-nagyobb szőlők, gyümölcsösök közé mély fekvésű tocsogós rétek, sásos-nádas mélyedések ékelődnek, máshol meg homokos dombhátak. Az apró erdőfoltok, útszéli fasorok, a szépen fásított tanya-udvarok a fátlanság ellenére gyakran olyan hatást váltanak ki az utazóban, mintha az erdők uralnál a tájat. A mozaikszerűen változó sokféle talaj a maga jellegzetes hasznosításával nyújtja a tájkép sokszínűségét.

A Dél-Alföld különleges természeti adottságai mellett olyan különleges természeti értékek maradtak fenn, melyeket az ország területén sehol másutt nem találunk meg.

Ezeknek gazdag tárházát őrzi a Kiskunsági Nemzeti Park. A Nemzeti Park a Duna—Tisza-köze természeti értékeit mozaikszerűen foglalja magába. Jellegzetes erdőtársulásai még a Tőserdő Tisza ártéri galériaerdei, a körises égerláp-erdők és turjánosok. Ezek is mind-mind az alföldi erdők gazdag és változatos üdüléértékét hordozzák.

Csongrád megyében a Mártélyi Tájvédelmi Körzet őrzi a Tisza szabályozás után kialakult sajátos hullámtéri táj élővilágát. De sorolhatnánk az ástothalmi Kiss Ferenc emlékerdőt, vagy a szentesi parkot, a csengelei kocsányostölgyest, ami mind-mind különleges tájképi és üdülési értékkel bír.

A fátlan Békés megyében is található féltett, nagyértékű, magas üdülési és közjóléti értéket hordozó természeti értékek. Ilyenek a védett bélmegyeri szürkenyáras, a Körös-ártéri erdők, vagy hazánk egyik leggazdagabb élőfagyűjteménye a Szarvasi Arborétum, de ide sorolhatjuk a szabadkígyósi parkot is, melyek szerepe a fátlan térségekben pótolhatatlan.

Az Észak-Alföld három megyéjének Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének sem a legkedvezőbbek a természeti viszonyai az erdők számára. Az alföldi megyék természeti képében mindig a folyóvizek adják az igazi változatosságot, a végeláthatatlan síkság a Tisza egykori ártere. Az észak-alföldi tájegységre a Jászság, vagy a Nyírség homokbuckái mellett mégis csak a Hortobágy asztalsímaságú szikes pusztái és a Szatmár-Beregi síkság folyóhordalékával elterített széles lapályai a legjellemzőbbek. A Jászság és a Nagykunság egyes részei az ország legfátlanabb területei közé tartoznak. A mezőgazdasági hasznosítás miatt az ősi erdők, itt főleg a Tisza és mellékfolyóinak hullámtereiben, valamint a szikes puszták szélein maradtak meg. A fátlan tájak ellensúlyozására ezért bontakozott ki az itteni városok körül (emberi tevékenység hatására) az erdős zöldövezeti rendszerek (Debrecen, Hajdúhözsörmény, Nyíregyháza, Nyírbátor, Solnok, Kisújszállás, Karcag parkerdei, hogy csak a nagyobbakat említsem).

A természeti értékek közül közjóléti és üdülési szempontból is az egyik legértékesebb terület az első nemzeti parkunk, a Hortobágyi Nemzeti Park területe, melyhez értékes erdőtömbök is tartoznak (az Óhati, a Vajalaposi, az Újszentmargitai erdő és a Tisza hullámtéri erdei).

A debreceni Nagyerdő az ország első természetvédelem alá vont területe, de Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is számtalan felbecsülhetetlen értékű természeti értékeket őrző erdők egész sora képez különleges üdülési értéket (pl. a baktalórántházi gyertyános tölgyes, a Bátorligeti ősláp, a Bédai- és Fényi erdő, vagy a híres tarpai tölgyes).

A jövő ígérését hordozza még magában a Kiskörei Víztározó üdülőterületté váló alakítása, amely nagy üdülési vonzerőt képvisel.

Ezeknek az erdőknek ma még csak a körvonalai kezdenek kibontakozni, fejlesztésük és kiépítésük igen fontos feladat.

Végezetül néhány szót kell szólnom a nem szorosan az erdők fogalomkörébe tartozó, de nagy üdülési értéket és közjóléti funkciót képviselő élőfagyűjteményekről, arborétumokról. Az ország mintegy 280 jelentősebb élőfagyűjteményéből 40

jelentősebb található a hat alföldi megyében. Sajnos ezen a területen is láthatóan rosszabb a helyzet az országosnál. Általános kulturális jelentőségükön felül az arborétumok minden esetben olyan szűkebb szakmai értéket is képviselnek, amelyek az erdészet és kertészet szakterületén hasznosíthatók. A sokféle, változatos, nem hazai növényfaj arborétumokban való megjelenése, útmutatásul szolgálhat a fásítások, zöldterületek esztétikusabbá tételében. Ezért is fontos az arborétumok tudatos fejlesztése.

A rendelkezésre álló rövid idő alatt az alföldi erdők üdülési és közjóléti értékeinek, a teljesség igénye nélküli bemutatásával, arra is rá szerettem volna mutatni, hogy a tudatos emberi erdősféltési, fásítási tevékenységnek milyen nagy szerepe van és lehet e táj szebbé, virágzóbbá való tételében. Ennek érdekében munkálkodni, azt hiszem mindannyiunk kötelessége.